

**Dohovor
o právach dieťaťa**

Distribúcia: Všeobecná
17. apríla 2013

Pôvodné znenie: Angličtina

Výbor pre práva dieťaťa

**Všeobecný komentár č. 17 (2013) o práve dieťaťa
na oddych, voľný čas, hru, rekreačné aktivity,
kultúrny život a umenie (čl. 31)***

* Prijatý výborom na 62. zasadnutí (14. januára - 1. februára 2013).

Obsah

	<i>Odseky</i>	<i>Strana</i>
I. Úvod	1-6	3
II: Ciele	7	4
III. Význam článku 31 v živote detí	8-13	4
IV. Právna analýza článku 31	14-15	5
A. Článok 31, odsek 1.	14	5
B. Článok 31, odsek 2	15	7
V. Článok 31 v širšom kontexte Dohovoru	16-31	7
A. Väzby so všeobecnými princípmi Dohovoru	16-19	7
B. Väzby s inými súvisiacimi právami	20-31	8
VI. Vytváranie kontextu pre vykonávanie článku 31	32-47	10
A. Faktory pre optimálne prostredie	32	10
B. Výzvy spojené s vykonávaním článku 31	33-47	11
VII. Deti vyžadujúce zvláštnu pozornosť pri uplatňovaní svojich práv podľa článku 31	48-53	15
VIII. Závazky zmluvných strán	54-59	17
IX. Uverejnenie	60-61	23

I. Úvod

1. Medzinárodná komunita už dlhé roky uznáva význam hry a rekreácie v živote každého dieťaťa. Dôkazom toho je vyhlásenie v Deklarácii práv dieťaťa z roku 1959: „Dieťa musí mať plnú príležitosť na hru a zábavu (...); spoločnosť a verejné úrady musia vyvíjať úsilie na podporu výkonu tohto práva“ (čl. 7). Toto vyhlásenie bolo ďalej upevnené v Dohovore o právach dieťaťa (ďalej len Dohovore) z roku 1989, ktorý v článku 31 vyslovene konštatuje, že „štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, uznávajú právo dieťaťa na odpočinok a voľný čas, právo venovať sa hre a oddychovým aktivitám, primeraným jeho veku, a slobodne sa zúčastňovať na kultúrnom živote i umení.“

2. Na základe hodnotení implementácie práv dieťaťa podľa Dohovoru však výbor vyjadruje obavy nad slabým zohľadňovaním práv obsiahnutých v článku 31 zmluvnými stranami. Dôsledkami takéhoto nedostatočného zohľadňovania ich významu v životoch detí sú chýbajúce investície do primeraných opatrení, slabá alebo neexistujúca ochranná legislatíva a zanedbávanie otázok detí v procesoch celonárodného alebo lokálneho plánovania. Prípadné investície smerujú najčastejšie do poskytovania štruktúrovaných a organizovaných aktivít, avšak rovnako dôležitou je aj potreba vytvárať deťom čas a priestor na zapájanie sa do spontánnych hier, rekreácie a aktivít a podnecovať spoločenské postoje, ktoré takúto činnosť podporujú.

3. Výbor vyjadruje svoje znepokojenie predovšetkým ohľadne ťažkostí, ktorým čelia určité kategórie detí v súvislosti s uplatňovaním a podmienkami rovnocennosti práv stanovených v článku 31, najmä dievčatá, chudobné deti, deti so zdravotným postihnutím, deti pôvodného obyvateľstva a deti patriace k menšine.

4. Celý svet navyše prechádza zmenami, ktoré majú významný vplyv na príležitosti detí k uplatňovaniu práv stanovených v článku 31. Výrazne narastá počet obyvateľstva v mestách, predovšetkým v rozvojových krajinách. Zároveň sa zvyšuje výskyt násilia na celom svete vo všetkých jeho podobách – v domácnostiach, v školách, v masmédiách a na uliciach. Všetky tieto aspekty spolu s komercializáciou príležitostí na hru ovplyvňujú spôsoby, akým sa deti zapájajú do rekreačných, kultúrnych a umeleckých činností. Mnoho detí v bohatých aj chudobných krajinách sa stretáva s detskou prácou, prácou v domácnosti alebo neustále sa zvyšujúcimi požiadavkami na vzdelanie, ktoré obmedzujú ich čas dostupný na uplatňovanie týchto práv.

5. Cieľom tohto všeobecného komentára je vyjadriť sa k týmto problémom, zvýšiť povedomie a chápanie ústrednosti práv stanovených v článku 31 zmluvnými stranami Dohovoru v súvislosti so životom a vývojom každého dieťaťa a nabádať k vypracovaniu opatrení pre zabezpečenie ich vykonávania. Práva uvedené v článku 31 sú všeobecne aplikovateľné v tých najrôznejších komunitách a spoločnostiach na celom svete, pretože rešpektujú hodnotu všetkých kultúrnych tradícií a foriem. Každému dieťaťu by malo byť umožnené uplatňovať tieto práva bez ohľadu na jeho či jej bydlisko, kultúrny pôvod alebo stav rodičovskej opaterky.

6. Tento všeobecný komentár sa problematike športu venuje len okrajovo, keďže sa jedná o samostatnú tému. Komentár sa pri posudzovaní kultúrneho života zameriava predovšetkým na okolnosti súvisiace s kreatívnymi alebo umeleckými aktivitami, než na širšiu definíciu vychádzajúcu z článku 30 ohľadne práva dieťaťa na používanie vlastnej kultúry.

II. Ciele

7. Tento všeobecný komentár si kladie za cieľ zlepšiť chápanie významu článku 31 pre blaho a rozvoj detí, zaistiť uznávanie a posilniť vykonávanie práv spomenutých v článku 31, ako aj iných práv v Dohovore a upozorniť na dôsledky pre určenie:

(a) vyplývajúcich záväzkov zmluvných strán pri vypracovaní všetkých vykonávacích opatrení, stratégií a programov zameraných na zavádzanie a plnú implementáciu práv definovaných v článku 31;

(b) úloh a zodpovedností súkromného sektoru, vrátane spoločností pôsobiacich v oblasti rekreačných, kultúrnych a umeleckých aktivít, ako aj občianskych organizácií poskytujúcich takéto služby pre deti;

(c) smerníc pre všetky osoby pracujúce s deťmi, a to vrátane rodičov, ohľadne všetkých opatrení súvisiacich s hrou a rekreáciou.

III. Význam článku 31 v živote detí

8. Článok 31 je potrebné chápať celostne, ako v zmysle jeho jednotlivých častí, tak aj s ohľadom na vzťah s celým znením Dohovoru. Všetky prvky článku 31 sú vzájomne previazané a posilňujúce a pri svojom uplatňovaní dokážu obohatiť životy detí. Ich spoločným zámerom je objasniť podmienky potrebné na ochranu jedinečnej a vyvíjajúcej sa podoby detstva; ich vykonávanie predstavuje základný kameň kvality detstva, nároku detí na optimálny rozvoj, podpory odolnosti a uplatňovania iných práv. Prostredia, v ktorých sú možnosti hrania a rekreácie dostupné všetkým deťom, poskytujú podmienky pre budovanie kreativity; príležitosti na precvičovanie schopností prostredníctvom samostatnej hry zlepšujú motiváciu, telesnú činnosť a rozvoj zručností; kultúrny život obohacuje hernú interakciu a odpočinok zaisťuje deťom potrebnú energiu a motiváciu k účasti na hre a kreatívnych činnostiach.

9. Hra a rekreácia sú neodmysliteľným predpokladom zdravia a blaha detí. Podporujú rozvoj kreativity, fantázie, sebaistoty, osobnej zdatnosti, ako aj telesných, sociálnych, kognitívnych a emocionálnych schopností a síl, ktoré spolu prispievajú k všetkým aspektom učenia.¹ Predstavujú formu účasti na každodennom živote a vytvárajú podstatnú hodnotu pre dieťa v zmysle ponúkanej radosti a pôžitku. Výsledky výskumu zdôrazňujú fakt, že hranie sa je hnacím motorom rozvoja a že zohráva významnú úlohu pri vývoji mozgu, predovšetkým v útľom detstve. Hra a rekreácia zlepšujú schopnosti detí vyjednávania, znovunadobudnutia citovej rovnováhy, riešenia sporov a rozhodovania sa. Vďaka zapojeniu sa do hry a rekreácie sa deti učia „za chodu“, skúmajú a zažívajú svet okolo nich, experimentujú s novými nápadmi, rolami a zážitkami a skrz tieto poznatky sa učia chápať a budovať svoje miesto v okolitej spoločnosti.

10. Hru aj rekreáciu môžu deti vykonávať osve, spolu so svojimi rovesníkmi alebo za účasti podporujúcich dospelých osôb. Milujúci a starostliví dospelí môžu spoločnou hrou významne podporiť rozvoj detí. Takáto účasť na hre s deťmi umožňuje dospelým nahliadnuť a vcítiť sa do perspektívy dieťaťa, buduje rešpekt medzi generáciami, prispieva k účinnému porozumeniu a komunikácii medzi deťmi a dospelými a ponúka príležitosti k usmerňovaniu a stimulovaniu. Deti majú nesporný prospech z rekreačných aktivít spolu s dospelými osobami, vrátane dobrovoľnej účasti na športových aktivitách, hrách a iných rekreačných činnostiach. Takéto pozitívne dôsledky, predovšetkým s ohľadom na rozvoj

¹ UNESCO, *Vzdelávanie pre 21. storočie: Otázky a výhľady* (Paríž, 1998).

kreativity, vedenia a tímového ducha však zanikajú v prípadoch nadmernej kontroly a regulácie zo strany dospelých, ktorá podkopáva snahy dieťaťa organizovať a realizovať svoju vlastnú hernú činnosť.

11. Dôležitým prvkom zmyslu dieťaťa pre spolupatričnosť je zapojenie sa do kultúrneho života komunity. Deti získavajú a prežívajú kultúrny a umelecký život svojej rodiny, komunity a spoločnosti a prostredníctvom tohto procesu objavujú a budujú svoj vlastný zmysel pre identitu a na druhej strane prispievajú k stimulácii a trvalej udržateľnosti kultúrneho života a tradičných umení.

12. Deti zároveň reprodukovujú, premieňajú, vytvárajú a šíria kultúru skrz svoju vlastnú nápaditú hru, piesne, tanec, animáciu, príbehy, maľovanie, hry, pouličné divadlo, bábkové divadlo, festivaly a podobne. Cez postupne sa zvyšujúce chápanie kultúrneho a umeleckého života navôkol nich, ktoré získavajú vďaka vzťahom s dospelými a rovesníkmi, môžu deti pomocou svojich vlastných generačných zážitkov objasňovať a prispôbovať jeho význam. Deti si komunikáciou a interakciou so svojimi rovesníkmi vytvárajú a šíria vlastný jazyk, hry, tajné svety, fantázie a iné kultúrne poznatky. Hra detí spoluvytvára „kultúru detstva“, a to od hier na školách a ihriskách až po mestské aktivity, ako napríklad hranie guľôčok, parkour, pouličné umenie a iné. Deti sú zároveň medzi prvými a najzraniteľnejšími používateľmi digitálnych platforiem a virtuálnych svetov, ktoré predstavujú nové komunikačné prostriedky. Aj vďaka nim môžu deti vytvárať rôzne kultúrne prostredia a umelecké formy. Účasť na kultúrnych a umeleckých činnostiach je nevyhnutným predpokladom pre budovanie porozumenia detí, a to nielen z hľadiska ich vlastnej, ale aj iných kultúr. Takýto typ participácie im umožňuje rozširovať ich obzory vstrebávať iné kultúrne a umelecké tradície a teda prispievať k vzájomnému porozumeniu a oceňovaniu rozmanitosti.

13. Odpočinok a voľný čas sú pre rozvoj detí rovnako dôležité ako výživa, bydlisko, zdravotná starostlivosť a vzdelanie. Nedostatočne odpočínuté deti postrádajú energiu, motiváciu a telesné a duševné kapacity pre zmysluplnú účasť alebo učenie. Obmedzovanie či zabraňovanie odpočinku môže mať nezvratné telesné a psychologické dôsledky na vývoj, zdravie a blaho detí. Deti potrebujú aj voľný čas, vymedzený ako čas a priestor bez povinností, zábavy alebo stimulov, ktorý môžu podľa vlastného uváženia vyplniť aktívnym alebo neaktívnym spôsobom.

IV. Právna analýza článku 31

A. Článok 31, odsek 1

14. Zmluvné strany Dohovoru uznávajú právo dieťaťa na:

(a) **Oddych:** Právo na oddych vyžaduje, aby bol deťom dopriaty dostatočný odpočinok od práce, vzdelávania alebo úsilia akéhokoľvek druhu s cieľom zabezpečiť ich optimálne zdravie a blaho. Deti by zároveň mali mať možnosť primerane sa vyspať. Pri plnení tohto práva na odpočinok od činnosti a na primeraný spánok je potrebné zohľadniť rozvíjajúce sa schopnosti a požiadavky na vývoj detí.

(b) **Voľný čas:** Voľný čas predstavuje čas, kedy je možné odpočívať alebo hrať sa. Vymedzuje sa ako časový úsek bez záväzkov, ktorý nezahŕňa formálne vzdelávanie, prácu, domáce povinnosti, výkon činností alebo iné funkcie potrebné pre zachovanie života ani zapájanie sa do činností riadených mimo jednotlivca. Inými slovami je to čas, ktorý môže dieťa využiť podľa vlastného uváženia.

(c) **Hru:** Detská hra je akéhokoľvek správanie, činnosť alebo proces zahájený, kontrolovaný a štruktúrovaný samotnými deťmi. Prebieha kedykoľvek a kdekoľvek sa k

tomu vyskytne príležitosť. Opatrovníci môžu prispievať k vytváraniu prostredí, v ktorých dochádza k hram, ale hra sama o sebe je nepovinná, vychádza z vnútornej motivácie a realizuje sa pre vlastné potešenie a nie ako prostriedok k dosiahnutiu konkrétneho cieľa. Hra zahŕňa precvičovanie samostatnosti, telesnej, duševnej alebo citovej činnosti a môže nadobúdať nekonečné množstvo foriem, či už v skupine alebo samostatne. Tieto formy sa počas celého detstva menia a prispôsobujú, avšak zdieľajú niekoľko spoločných kľúčových znakov: zábavu, neurčitost', výzvu, flexibilitu a neproduktívnosť. Všetky tieto faktory spolu prispievajú k vytváraniu potešenia a následnej motivácii k ďalšej hre. Hoci sa hra často nepovažuje za nevyhnutnú, výbor potvrdzuje, že hra predstavuje základný a životne dôležitý rozmer radosti v detstve, ako aj nevyhnutnú súčasť telesného, spoločenského, kognitívneho, citového a duchovného rozvoja.

(d) **Rekreačné aktivity:** Rekreačia je výraz opisujúci celý súbor aktivít, ktoré môžu okrem iného zahŕňať hudbu, umenie, remeslá, účasť v komunitách, kluby, športovú činnosť, hry, turistiku a táborenie či koníčky. Rekreačnú tvoria činnosti alebo zážitky, ktoré sú dobrovoľne zvolené dieťaťom, či už kvôli ich okamžitému pôžitku alebo preto, že im dieťa pri splnení prisudzuje istú osobnú alebo spoločenskú hodnotu. Rekreačia často prebieha na špecificky vyhradených miestach. Aj keď dospelí môžu organizovať a riadiť množstvo rekreačných aktivít, rekreačia ako taká by mala mať dobrovoľný charakter. Povinné alebo nútené hry a športové činnosti, prípadne povinná účasť v mládežníckej organizácii nie je rekreačiou.

(e) **Činnosti primerané veku dieťaťa:** Článok 31 zdôrazňuje význam činností primeraných veku dieťaťa. V súvislosti s hrou a rekreačiou je potrebné pri určovaní množstva poskytnutého času zohľadniť vek dieťaťa, charakter dostupného priestoru a prostredia, formy stimulácie a rozmanitosti, ako aj stupeň vyžadovaného dohľadu a zapájania sa dospelé osoby pri zaisťovaní bezpečnosti. Ako deti rastú, ich potreby a túžby sa presúvajú z prostredí, ktoré ponúkajú príležitosti na hru, smerom k miestam, ktoré im umožňujú začleňovať sa do spoločnosti, či už s rovesníkmi alebo osve. Deti zároveň postupne objavujú viac príležitostí k riskovaniu a podstupovaniu výziev. Takéto zážitky sú nevyhnutným predpokladom pre rozvoj dospievajúcej mládeže a prispievajú k objavovaniu ich identity a príslušnosti.

(f) **Kultúrny život a umenie:** Výbor presadzuje názor, že deti a ich príslušné komunity vyjadrujú svoju vlastnú identitu a zmysel svojej existencie prostredníctvom kultúrneho života a umenia. Takýmto spôsobom zároveň budujú svoj svetonázor v podobe interakcie s vonkajšími silami ovplyvňujúcimi ich životy.² Vyjadrovanie a pôžitok z kultúrneho a umeleckého prejavu prebieha doma, v školách, na uliciach a vo verejných priestoroch, ako aj prostredníctvom tanca, festivalov, remesiel, osláv, rituálov, divadla, literatúry, hudby, kina, výstav, filmu, digitálnych platforiem a videa. Kultúra vychádza z komunity ako celku. Žiadne dieťa by preto nemalo byť ochudobnené o prístup k jej vytváraniu ani k benefitom z toho vyplývajúcim. Kultúrny život vzniká v rámci kultúry a komunity, a nie „nariadením zhora“. Štát by mal teda hrať úlohu primárne pri zabezpečovaní, a nie dodávaní kultúry.³

(g) **Slobodnú účasť:** Právo dieťaťa na slobodnú časť na kultúrnom živote a umení vyžaduje, aby zmluvné strany Dohovoru rešpektovali a nezasahovali do prístupu, voľby a zapájania sa dieťaťa do takýchto činností s cieľom zabezpečiť ochranu a podporu najlepších záujmov dieťaťa. Zmluvné strany Dohovoru musia zároveň zabezpečiť, aby toto právo

² Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, všeobecný komentár č. 21 (2009) o práve každého jedinca na účasť na kultúrnom živote, ods. 13.

³ Viď UNESCO, „Deklarácia o kultúrnych politikách, Mexico City,“ Svetová konferencia o kultúrnych politikách, Mexico City, 26. júla až 6. augusta 1982.

neporušovali ani iné osoby. Dieťa sa samo rozhoduje, či bude toto právo uplatňovať alebo neuplatňovať. Toto rozhodnutie je potrebné uznávať, rešpektovať a chrániť.

B. Článok 31, odsek 2

15. Zmluvné strany Dohovoru musia rešpektovať a podporovať právo dieťaťa na:

(a) **Všestrannú účasť na kultúrnom a umeleckom živote:** Právo na všestrannú účasť sa vyznačuje tromi vzájomne previazanými a podporujúcimi sa aspektmi:

(i) **prístup** vyžaduje, aby deti mali príležitosť zažiť kultúrny a umelecký život a spoznávať široké spektrum rôznych foriem ich vyjadrovania;

(ii) **účasť** vyžaduje, aby deťom, či už individuálne alebo v skupine, boli poskytnuté konkrétne príležitosti pre slobodný prejav, komunikáciu, pôsobenie a zapájanie sa do kreatívnych činností za účelom úplného rozvoja ich osobností;

(iii) **prispievanie ku kultúrnemu životu** zahŕňa právo detí na prispievanie k duchovnému, materiálnemu, intelektuálnemu a citovému vyjadreniu kultúry a umenia a teda k prehlbovaniu rozvoja a transformácie spoločnosti, ku ktorej náležia.

(b) **Podporovanie vytvárania primeraných príležitostí:** Požiadavky na podporu vytvárania primeraných príležitostí síce špecifikujú kultúrne, umelecké, rekreačné a voľnočasové aktivity, avšak výbor sem na základe článku 4 Dohovoru zahŕňa aj hru. Zmluvné strany Dohovoru musia preto zabezpečiť potrebné a primerané podmienky na účasť pri zabezpečovaní a podpore príležitostí k uplatňovaniu práv podľa článku 31. Deti môžu vykonávať svoje práva iba za predpokladu fungujúceho legislatívneho, politického, rozpočtového a environmentálneho rámca a rámca služieb.

(c) **Vytváranie rovnocenných príležitostí:** Každému dieťaťu musia byť poskytnuté rovnocenné príležitosti na uplatňovanie jeho či jej práv podľa článku 31.

V. Článok 31 v širšom kontexte Dohovoru

A. Väzby so všeobecnými princípmi Dohovoru

16. **Článok 2 (nediskriminácia):** Výbor prizvukuje, že zmluvné strany Dohovoru sú povinné prijímať všetky primerané opatrenia, aby všetky deti mali možnosť vykonávať svoje práva podľa článku 31 bez akejkoľvek diskriminácie podmienenej rasou, farbou pleti, pohlavím, jazykom, náboženstvom, politických alebo iným zmýšľaním, národnostným, etnickým alebo sociálnym pôvodom, majetkom, zdravotným postihnutím, rodom a iným postavením dieťaťa alebo jeho rodičov alebo zákonných zástupcov. Mimoriadnu pozornosť je potrebné venovať právam určitých skupín detí, vrátane dievčat, detí so zdravotným postihnutím, detí žijúcich v nedostatočnom alebo nebezpečnom prostredí, detí žijúcich v chudobe, detí v nápravno- výchovných, zdravotníckych alebo pobytových zariadeniach, detí postihnutých konfliktom alebo humanitárnou katastrofou, detí vo vidieckych komunitách, detí žiadajúcich o azyl a utečeneckých detí, detí z kočovníckych skupín, detí migrantov alebo vnútroštátne presídlených osôb, detí pochádzajúcich zo skupín pôvodného obyvateľstva alebo menšín, pracujúcich detí, detí bez rodičov alebo detí vystavených značnému tlaku na dosahovanie akademických úspechov.

17. **Článok 3 (najlepšie záujmy dieťaťa):** Výbor zdôrazňuje, že vykonávanie práv podľa článku 31 je v zmysle definície v najlepšom záujme dieťaťa. Povinnosť zohľadňovať najlepšie záujmy dieťaťa sa vzťahuje na dieťa ako jednotlivca aj ako skupinu alebo klientelu. Všetky legislatívne, politické a rozpočtové opatrenia, ako aj opatrenia súvisiace

so životným prostredím a službami, ktoré môžu mať najvýznamnejší dopad na uplatňovanie práv podľa článku 31, musia brať ohľad na najlepší záujem dieťaťa. Takýto prístup sa vzťahuje napríklad na zákony a nariadenia v oblasti zdravia a bezpečnosti, likvidácie a zberu tuhého odpadu, plánovania obydli a dopravy, projektovania a prístupnosti mestských priestorov, žiadostí o výstavbu, poskytovania parkov a iných plôch s vegetáciou, stanovovania doby školského vyučovania, detskej práce a vzdelávania alebo súkromia na internete.

18. **Článok 6 (život, zachovania života a rozvoj):** Zmluvné strany Dohovoru musia v najvyššej možnej miere zabezpečiť život, zachovanie života a rozvoj dieťaťa. Výbor preto upriamuje pozornosť na potrebu uznávania pozitívnej hodnoty každého aspektu článku 31 pri podpore vývoja a rozvíjajúcich sa schopností dieťaťa, čo zároveň vyžaduje súlad opatrení pre implementáciu článku 31 s rozvojovými potrebami detí vo všetkých vekových kategóriách. Zmluvné strany by mali šíriť povedomie a chápanie významu hry pre rozvoj detí medzi rodičmi, opatrovníkmi, vládnymi predstaviteľmi a všetkými odborníkmi pracujúcimi s deťmi a pre deti.

19. **Článok 12 (právo na vypočutie):** Deti majú ako jednotlivci aj ako skupina právo na vyjadrenie svojich názorov na všetky záležitosti, ktoré sa ich týkajú. Takýmto názorom je potrebné venovať primeranú pozornosť zodpovedajúcu ich veku a úrovni a zároveň by v prípade potreby mali dostať vhodnú podporu pri vyjadrovaní svojich názorov. Deti majú právo pri svojich herných a rekreačných činnostiach, ako aj v rámci svojej účasti na kultúrnych a umeleckých činnostiach vyjadriť svoju voľbu a preukázať samostatnosť. Výbor zdôrazňuje význam vytvárania príležitostí pre deti na prispievanie k vývoju legislatívy, politik, stratégií a návrhov služieb s cieľom zabezpečiť vykonávanie práv podľa článku 31. Takéto príspevky môžu napríklad zahŕňať ich zapojenie sa do konzultácií ohľadne politik v oblasti hry a rekreácie, legislatívy ovplyvňujúcej ich právo na vzdelávanie alebo školskú organizáciu a osnovy, legislatívy chrániacej pred detskou prácou, ohľadne rozvoja parkov a iných miestnych priestorov, územného plánovania a projektovania komunít a prostredí vhodných pre deti. Deti môžu tiež poskytovať spätnú väzbu ohľadne príležitostí na hru alebo rekreačné a kultúrne aktivity v rámci školy a širšej komunity.⁴

B. Väzby s inými súvisiacimi právami

20. **Článok 13:** Právo na slobodu prejavu predstavuje základ práva na slobodnú účasť na kultúrnej a umeleckej činnosti. Deti majú právo vyjadriť svoj názor akýmkoľvek spôsobom, ktorý podlieha obmedzeniam iba v zmysle zákonných ustanovení a v prípade potreby zabezpečenia dodržiavania práv a cti iných osôb, ako aj za účelom ochrany národnej bezpečnosti, verejného poriadku a verejného zdravia alebo morálky,

21. **Článok 15:** Deti majú právo na voľbu v súvislosti s ich priateľstvami a členstvom v spoločenských, kultúrnych, športových a iných organizáciách. Sloboda združovania predstavuje nedeliteľný aspekt ich práv v zmysle článku 31. Deti sa spolu hrajú nápaditým spôsobom, ktorý len zriedka možno reprodukovat' vo vzťahoch medzi dospelými a deťmi. Deti pri učení sa spolupráci, tolerancii, zdieľaniu a vynaliezavosti vyžadujú interakciu s rovesníkmi oboch pohlaví, ale aj s ľuďmi s rôznymi schopnosťami, z odlišných tried, kultúr a vekových kategórií. Hra a rekreácia vytvárajú príležitosti na utváranie priateľstiev a môžu predstavovať kľúčovú úlohu pri posilňovaní občianskej spoločnosti, prispievaní k spoločenskému, morálnemu a citovému vývoju dieťaťa, formovaní kultúry a budovaní komunít. Zmluvné strany Dohovoru musia zabezpečiť príležitosti, ktoré umožnia deťom

⁴ Vid' všeobecný komentár č. 12 (2009) o práve dieťaťa na vypočutie.

osobne sa združovať so svojimi rovesníkmi na úrovni komunity. Taktiež musia prejavovať rešpekt a podporu práva detí na zakladanie, vstupovanie a opúšťanie spolkov a práva na pokojné zhromažďovanie. Deti by nikdy nemali byť nútené k účasti alebo vstupu do organizácií.

22. **Článok 17:** Deti majú nárok na informácie a materiály, ktoré sú pre dieťa sociálne a kultúrne prospešné a ktoré pochádzajú z rôznych kultúrnych, národných a medzinárodných zdrojov. Všetky takéto informácie a materiály predstavujú nevyhnutný predpoklad k vykonávaniu práva na všestrannú účasť na kultúrnom a umeleckom živote. Výbor nabáda zmluvné strany Dohovoru, aby deťom prostredníctvom rôznych médií zaistili poskytovanie najširšieho možného prístupu k informáciám a materiálom súvisiacim s ich vlastnou a inou kultúrou, v jazyku, ktorému rozumejú, vrátane posunkovej reči a Braillovo písma a povoľovaním výnimiek z autorských práv s cieľom zabezpečiť dostupnosť tlačených materiálov v iných formátoch. Pri výkone takejto činnosti je potrebné podporovať ochranu a uchovávanie kultúrnej rozmanitosti a vyhábať sa kultúrnym stereotypom.

23. **Článok 22:** Utečenecké deti a deti žiadajúce o azyl čelia pri uplatňovaní svojich práv podľa článku 31 značným výzvam, keďže sú často postihnuté roztrhaním vzťahov s vlastnými tradíciami a kultúrou, ako aj vylúčením z kultúry hostiteľského štátu. Preto je potrebné vynaložiť úsilie na zabezpečenie toho, aby utečenecké deti a deti žiadajúce o azyl mali rovnaké príležitosti k uplatňovaniu práv podľa článku 31 ako deti z hostiteľského štátu. Utečeneckým deťom musí byť tiež poskytnuté právo na zachovávanie a vykonávanie svojich vlastných rekreačných, kultúrnych a umeleckých tradícií.

24. **Článok 23:** Deťom so zdravotným postihnutím je potrebné zabezpečiť prístupné a inkluzívne prostredia a zariadenia⁵ s cieľom umožniť im uplatňovať práva podľa článku 31. Rodiny, opatrovníci a odborníci musia chápať hodnotu inkluzívnej hry nielen ako práva, ale aj ako prostriedku na dosiahnutie optimálneho rozvoja týchto detí. Zmluvné strany Dohovoru by mali podporovať príležitosti pre deti so zdravotným postihnutím na ich vnímanie ako rovnocenných a aktívnych účastníkov hier, rekreácie, kultúrneho a umeleckého života prostredníctvom zvyšovania povedomia medzi dospelými osobami a rovesníkmi a poskytovaním vhodnej podpory a pomoci podľa veku dieťaťa.

25. **Článok 24:** Uplatňovanie práv podľa článku 31 prispieva k zdraviu, blahu a rozvoju detí. Príslušné opatrenia umožňujúce chorým a/alebo hospitalizovaným deťom uplatňovať tieto práva navyše hrajú dôležitú úlohu pri procese ich rekonvalescencie.

26. **Článok 27:** Nepriaznivé podmienky, akými sú napríklad nedostatočná životná úroveň, rizikové alebo nehygienické prostredie, nedostatočná výživa, nútená škodlivá alebo vykorisťujúca práca, môžu obmedziť alebo upierať deťom možnosť uplatňovať svoje práva uvedené v článku 31. Výbor vyzýva zmluvné strany Dohovoru, aby pri vývoji politik v oblasti sociálneho zabezpečenia, zamestnávania, ubytovania a prístupu k verejným priestorom pre všetky deti, predovšetkým deti bež možností na hru a rekreáciu vo vlastných domoch, zohľadňovali dôsledky na ich práva v zmysle článku 31.

27. **Články 28 a 29:** Vzdelanie musí v najvyššej možnej miere napomáhať rozvoju osobnosti dieťaťa, jeho nadania a duševných aj telesných schopností. Plnenie práv podľa článku 31 je nevyhnutným predpokladom dosiahnutia súladu s právom ustanoveným v článku 29. Deti pri optimalizovaní svojho potenciálu vyžadujú príležitosti na kultúrny a umelecký rozvoj, ako aj účasť na športových a herných činnostiach. Výbor ďalej zdôrazňuje, že práva uvedené v článku 31 majú nesporný pozitívny vplyv na výchovno-vzdelávací rozvoj detí. Inkluzívne vzdelávanie a inkluzívna hra sa vzájomne posilňujú a mali by byť začleňované každý deň v rámci vzdelávania a opatery v ranom detstve, t.j. v

⁵ Vid' Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím, čl. 7, 9 a 30.

predškolskom veku, ako aj na základných a stredných školách. Hra je potrebná pre deti všetkých vekových kategórií, avšak podstatný význam má predovšetkým v prvých rokoch školskej dochádzky. Výsledky výskumu dokazujú, že hra predstavuje pre deti dôležitý prostriedok získavania skúseností a poznatkov.

28. **Článok 30:** Deti pochádzajúce z etnických, náboženských alebo jazykových menšín by mali byť stimulované k účasti a potešeniu z ich vlastnej kultúry. Zmluvné strany Dohovoru by mali rešpektovať špecifické kultúrne črty detí z menšinových komunít, ako aj detí pochádzajúcich zo skupín pôvodného obyvateľstva a zároveň im zabezpečiť poskytovanie rovnakých práv, aké majú deti z väčšinových komunít ohľadne ich účasti na kultúrnom a umeleckom živote a pri uvedomovaní si vlastného jazyka, náboženstva a kultúry.

29. **Článok 32:** Výbor si je vedomý faktu, že v mnohých krajinách sú deti vystavené náročnej práci, ktorá im upiera plnenie práv v zmysle článku 31. Milióny detí navyše pracujú ako pomocníci v domácnosti alebo v iných relatívne bezpečných povolaniach spolu so svojimi rodinami bez primeraného odpočinku alebo vzdelania, a to počas takmer celého detstva. Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, by mali prijať všetky potrebné mechanizmy na ochranu pracujúcich detí pred podmienkami a okolnosťami, ktoré porušujú ich práva uvedené v článku 31.

30. **Články 19, 34, 37 a 38:** Násilie, sexuálne vykorisťovanie, odňatie slobody protizákonnými alebo svojvoľnými prostriedkami a nútená účasť v ozbrojených konfliktoch vytvárajú podmienky, ktoré môžu závažne obmedziť alebo dokonca zlikvidovať schopnosť detí užívať si hru, rekreáciu a účasť na kultúrnom a umeleckom živote. Šikanovanie zo strany iných detí môže byť taktiež významnou prekážkou pri uplatňovaní práv podľa článku 31. Tieto práva môžu byť vykonávané iba v takom prípade, ak zmluvné strany podniknú všetky príslušné opatrenia na ochranu detí pred týmito nepriaznivými okolnosťami.

31. **Článok 39:** Zmluvné strany Dohovoru by mali zabezpečiť, aby deťom, ktoré sa stali obeťami zanedbávania, vykorisťovania, zneužívania alebo iných foriem násillia, bola poskytnutá podpora pri rekonvalescencii a opätovnom začleňovaní do spoločnosti. Aj bolestivé a poškodzujúce zážitky možno vyjadriť prostredníctvom hry alebo umeleckého prejavu. Príležitosti k plneniu práv v zmysle článku 31 môžu predstavovať hodnotný spôsob, akým dokážu deti uchopiť traumatické alebo neľahké životné zážitky a skúsenosti s cieľom vyrovnáť sa so svojou minulosťou a lepšie zvládnuť svoju budúcnosť. Hra a umelecký prejav im umožní komunikovať, porozumieť svojim pocitom a myšlienkam, predísť alebo čeliť psychosociálnym výzvam a naučiť sa zvládať vzťahy a konflikty prirodzeným a samoliečebným procesom, ktorý vychádza zvnútra osobnosti dieťaťa.

VI. Vytváranie kontextu pre vykonávanie článku 31

A. Faktory pre optimálne prostredie

32. Deti sa chcú spontánne hrať a zúčastňovať rekreačných aktivít, pričom k tomu vyhľadávajú príležitosti aj v tých najnepriaznivejších podmienkach. Za účelom optimálneho rozsahu vykonávania práv podľa 31 je preto potrebné zabezpečiť isté podmienky, ktoré zohľadnia rozvíjajúce sa schopnosti detí. Deti by teda mali mať zaistenú:

- ochranu pred záťažou a stresom;
- ochranu pred sociálnym vylúčením, predsudkami alebo diskrimináciou;
- prostredie, ktoré chráni pred spoločenskou ujmou alebo násillím;

- prostredie bez nadmerného množstva odpadu, znečistenia, dopravy alebo iných fyzických nebezpečenstiev, ktoré im umožní voľne a bezpečne sa pohybovať v okolí;
- dostupný odpočinok, ktorý je primeraný ich veku a rozvoju;
- dostupný voľný čas bez iných požiadaviek;
- dostupný čas a priestor na hru, a to bez dozoru a riadenia zo strany dospelých;
- priestor a príležitosť na samostatnú hru pod šírým nebom v rozmanitom a podnetnom fyzickom prostredí, v prípade potreby s jednoduchým prístupom k nápomocným dospelým osobám;
- príležitosť na zážitky, interakciu a hranie sa v prírodnom prostredí a v svete zvierat;
- príležitosť obohacovať svoj vlastný priestor a čas s cieľom vytvoriť a premeniť svoj svet pomocou vlastnej fantázie a jazykov;
- príležitosť preskúmať, porozumieť, zúčastňovať sa, vytvárať a formovať kultúrny a umelecký odkaz svojej komunity;
- príležitosť zapájať sa spolu s inými deťmi do hier, športových a iných rekreačných aktivít, v prípade potreby aj s podporou odborných facilitátorov alebo pedagógov;
- uznanie hodnoty a oprávnenosti práv uvedených v článku 31 rodičmi, učiteľmi a celou spoločnosťou.

B. Výzvy spojené s vykonávaním článku 31

33. **Chýbajúce uznanie významu hry a rekreácie:** V mnohých častiach sveta prevláda vnímanie hry ako zbytočného času stráveného nepodstatnou alebo neproduktívnou činnosťou bez akejkoľvek skutočnej hodnoty. Rodičia, opatrovníci a zamestnanci verejnej správy často kladú vyšší dôraz na štúdium alebo ekonomickú činnosť, než na hru. Tá je často považovaná za hlučnú, špinavú, rozvratnú a rušivú. Dospelým navyše nezriedka chýba dôvera, schopnosti alebo pochopenie pre podporu detských hier a spoločnú interakciu vykonávanú hravým spôsobom. Podceňuje sa právo detí na zapájanie sa do hry a rekreácie a bytostný význam týchto aktivít pre blaho, zdravia a rozvoj dieťaťa. Za hodnotný spôsob hry sa zvyčajne pokladá hra spojená s telesnou činnosťou a súťažou (šport), ktorá sa cenia viac, než napríklad predstavivosť alebo spoločenská dráma. Výbor zdôrazňuje význam väčšieho oceňovania foriem a miest pre hru a rekreáciu, ktorú uprednostňujú staršie deti. Dospievajúca mládež často vyhľadáva miesta, kde sa môže stretávať so svojimi rovesníkmi a objavovať svoju formujúcu sa nezávislosť a prechod do obdobia dospelosti, čo má nesporný význam pre rozvoj ich zmyslu pre identitu a príslušnosť.

34. **Nebezpečné prostredie:** Prvky prostredia, ktoré vplývajú na práva uvedené v článku 31, môžu buď chrániť alebo ohrozovať zdravie, vývoj a bezpečnosť detí. Pri zohľadňovaní potrieb malých detí by priestory, ktoré poskytujú príležitosť objavovania a kreatívnej hry, mali umožňovať rodičom a opatrovníkom vykonávať neustály dozor, vrátane prostredníctvom očného a hlasového kontaktu. Deti vyžadujú prístup k inkluzívnym priestorom, ktoré neobsahujú nebezpečné prvky, nachádzajú sa v blízkosti ich domovov a podporujú bezpečný a voľný pohyb v súlade s ich rozvíjajúcimi sa schopnosťami.

35. Deti z najchudobnejších vrstiev musia často čeliť fyzickým nebezpečenstvám, akými sú napríklad znečistená voda, otvorené kanalizačné systémy, preľudnené mestá, neriadená doprava, nedostatočné pouličné osvetlenie a upchaté ulice, neprimeraná

hromadná doprava, nedostatok bezpečných miest na hranie, priestorov s vegetáciou a kultúrnych zariadení, neoficiálna mestská výstavba (slumy) v nebezpečných, násilných alebo toxických prostrediach. Nebezpečie predstavujú aj prostredia a zóny po ukončení konfliktu, kde môžu deti prísť k zraneniam v dôsledku pozemných mín a nevybuchutej munície. Deťom vskutku hrozí významné riziko v dôsledku ich zvýšenej zvedavosti a hier spojených s objavovaním, ktoré zvyšujú pravdepodobnosť styku s výbušninou a v dôsledku väčšieho účinku výbuchu na dieťa.

36. Riziko pôsobiace na deti vo verejnom prostredí zvyšuje aj kombinácia antropogénnych faktorov: vysoká úroveň kriminality a násilia, násilie spojené so zločineckými gangmi a drogami, riziko únosu a obchodovania s deťmi, otvorené priestory obsadené nepriateľskou mládežou alebo dospelými osobami, agresia a sexuálne násilie voči dievčatám. Dokonca aj parky, ihriská, športové a iné zariadenia môžu často predstavovať rizikové lokality pre deti. Všetky tieto faktory vytvárajú súbor nebezpečenstiev, ktorý značne obmedzuje možnosti detí na bezpečnú hru a rekreáciu. Zvyšujúci sa rozklad mnohých miest, ktoré boli doteraz určené deťom, volá po dôraznejšom zásahu zo strany štátu s cieľom ochrániť ich práva podľa článku 31.

37. **Odpor k používaniu verejných priestorov deťmi:** Využívanie verejných priestorov deťmi na hru, rekreáciu a ich vlastné kultúrne aktivity je často brzdené zvyšujúcou sa komercializáciou verejných priestorov, z ktorých sú deti následne vylúčené. V istých častiach sveta sa navyše znižuje tolerancia voči výskytu detí vo verejných priestoroch. Príkladom môže byť zavádzanie zákazu vychádzania detí, vytváranie ohradených komunit alebo parkov, znižovanie tolerancie voči hladine hluku, budovanie ihrísk s prísnymi pravidlami ohľadne „prijateľných“ spôsobov hry a obmedzovanie prístupu do nákupných stredísk. Všetky takéto opatrenia následne vytvárajú dojem, že deti sú problémové a/alebo páchajú zločin. Dospievajúca mládež je v dôsledku negatívneho pokrývania médiami často vnímaná ako hrozba a následne má obmedzovaný prístup k verejným priestorom.

38. Vylúčenie detí má značné dopady na ich občiansky vývoj. Zdieľané zážitky v inkluzívnych verejných priestoroch rôznymi vekovými skupinami podporujú a posilňujú občiansku spoločnosť a nabádajú deti k uznávaniu ich samých ako občanov s právami. Výbor vyzýva zmluvné strany Dohovoru, aby podnecovali dialóg medzi staršími a mladšími generáciami s cieľom zvýšiť uznanie detí ako držiteľov práv a význam siete rozmanitých komunitných priestorov v miestnych oblastiach alebo komunitách, kde možno plniť požiadavky detí na hru a rekreáciu.

39. **Hľadanie rovnováhy medzi rizikom a bezpečnosťou:** Strach z fyzických a ľudských rizík, ktoré hrozia deťom v ich miestnych prostrediach, vedie v istých častiach sveta k zvýšenému monitorovaniu a sledovaniu a následnému obmedzovaniu ich hernej slobody a možností na rekreáciu. Aj samotné deti však môžu pri svojich herných a rekreačných činnostiach predstavovať hrozbu voči iným deťom, napríklad skrz šikanovanie, zneužívanie mladších detí staršími a skupinový nátlak na zapojenie sa do rizikových aktivít. Hoci by deti nemali byť pri uplatňovaní svojich práv podľa článku 31 vystavené ujme, istá miera rizika a výzvy je neodmysliteľnou súčasťou hry a rekreačných aktivít a ako taká je potrebnou zložkou prospechu vyplývajúceho z takýchto činností. Je preto potrebné nájsť rovnováhu medzi opatreniami znižujúcimi neprijateľnú mieru rizika v prostredí pre deti, ako napríklad uzatváraním dopravy na miestnych uliciach, zlepšovaním pouličného osvetlenia alebo vytváraním bezpečných hraníc na školských ihriskách a medzi informovaním, vybavovaním a splnomocňovaním detí, aby dodržiavali preventívne opatrenia na zvýšenie vlastnej bezpečnosti. Pri určovaní úrovne rizika, ktorému je možné deti vystaviť, je potrebné riadiť sa princípom najlepšieho záujmu dieťaťa a zároveň pozorne načúvať ich zážitkom a obavám.

40. **Chýbajúci prístup k prírode:** Deti pristupujú k chápaniu, oceňovaniu a starostlivosti o prírodu prostredníctvom zážitkov, samostatnej hry a objavovania s dospelými, ktorí im sprostredkujú jej divy a význam pre človeka. Spomienky na hru a oddych v lone prírody posilňujú schopnosti zvládania stresu, vytvárajú inšpiráciu pre duchovné zážitky a posilňujú zmysel zodpovednosti za prírodnú krajinu. Hra v prírodnom prostredí tiež zlepšuje obratnosť, rovnováhu, kreativitu, spoluprácu a koncentráciu. Spojenie s prírodou cez záhradkárstvo, žatvu a zber plodín, oslavy a pokojné rozjímanie je dôležitým aspektom umenia a dedičstva mnohých kultúr. V svete, kde sa príroda čoraz viac privatizuje a mení na mestskú krajinu, dochádza k zhoršovaniu prístupu detí k parkom, záhradám, lesom, plážam a iným prírodným lokalitám, pričom tieto okolnosti najviac postihujú deti z chudobných mestských oblastí.

41. **Tlak na dosahovanie akademických úspechov:** Mnohým deťom v rôznych častiach sveta sú odopierané ich práva v zmysle článku 31 v dôsledku tlaku na dosahovanie formálneho akademického úspechu. Napríklad:

- výchova a vzdelávanie v ranom detstve sa čoraz viac zameriavajú na akademické ciele a formálne vzdelávanie na úkor účasti v hre a dosahovania širších vývojových cieľov;
- mimoškolské vyučovanie a domáce práce vytesňujú deťom čas na aktivity podľa ich vlastného uváženia;
- školské osnovy a denný rozvrh často nedôsledne uznávajú potrebu hry, rekreácie a odpočinku;
- uplatňovanie formálnych alebo didaktických pedagogických metód v triede nevyužíva možnosti aktívneho a hravého učenia;
- v mnohých školách sa obmedzuje kontakt s prírodou a deti trávajú čoraz viac času vnútri budovy;
- v niektorých krajinách sú uprednostňované akademickejšie disciplíny pred kultúrnymi a umeleckými aktivitami a zapájaním sa odborných umeleckých pedagógov.
- Zakazovanie istých typov a foriem hry, do ktorej sa deti môžu zapájať, obmedzuje ich príležitosti ku kreativite, prieskumu a spoločenskému rozvoju.

42. **Nadmerne štruktúrované a programové rozvrhy:** Mnoho detí nedokáže plne uplatňovať práva stanovené v článku 31 z dôvodu nútenia dospelými osobami do vykonávania rôznych aktivít. Tieto môžu zahŕňať napríklad povinnú športovú činnosť, rehabilitačné aktivity pre deti so zdravotným postihnutím alebo domáce práce, predovšetkým pre dievčatá. Preplnený rozvrh následne neumožňuje venovať dostatok času vlastným aktivitám. Štát často tento stav ešte viac podporuje zameriávaním sa na organizovanú súťažnú rekreáciu, prípadne sa od detí vyžaduje alebo sú nútené do účasti v mládežníckych organizáciách bez možnosti slobodnej voľby. Deti však majú nárok na čas, o ktorom dospelí nerozhodujú a ani ho nekontrolujú, ako aj na čas, keď si môžu užívať absenciu akýchkoľvek požiadaviek či príkazov – v podstate teda „nič nerobiť“, ak sa tak rozhodnú. Aj nevykonávanie žiadnej činnosti môže totiž stimulovať kreativitu. Úzke zameriávanie všetkého oddychového času dieťaťa na vykonávanie programových alebo súťažných aktivít môže poškodiť jeho či jej telesné, citové, kognitívne a spoločenské blaho.⁶

⁶ Marta Santos Pais, „Dohovor o právach dieťaťa,“ Úrad vysokého komisára pre ľudské práva, *Návod na podávanie správ v oblasti ľudských práv* (Ženeva, 1997), str. 393 až 505.

43. **Opomínanie článku 31 v rozvojových programoch:** Práca spojená so starostlivosťou a rozvojom v ranom detstve sa často zameriava výlučne na otázky zachovania života dieťaťa a opomína podmienky, ktoré umožňujú deťom rozvíjať sa a prospievať. Príslušné programy sa často venujú len výžive, očkovaniam a predškolskému vzdelávaniu a nezdôrazňujú potrebu hry, rekreácie, kultúry a umenia. Pracovníci pôsobiaci v týchto programoch nemajú dostatočnú odbornú prípravu na podporu takýchto aspektov vývojových potrieb dieťaťa.

44. **Nedostatočné kultúrne a umelecké príležitosti pre deti:** Deti majú často v dôsledku mnohých faktorov obmedzený prístup ku kultúrnemu a umeleckému životu. Medzi príklady takýchto faktorov patrí nedostatok rodičovskej podpory, vysoké náklady na prístup, absentujúca doprava, zameranie mnohých výstav, hier a podujatí na dospelých, chýbajúce zapájanie detí do obsahu, dizajnu, miesta a formy poskytovania umenia a kultúry. Vyžaduje sa preto väčší dôraz na vytváranie priestorov pre stimulovanie kreativity. Správcovia a kurátori umeleckých a kultúrnych zariadení by mali zvážiť, ako ich programy odrážajú a reagujú na kultúrne životy v komunite, ktorú zastupujú. Účasť detí na umení vyžaduje prístup vychádzajúci z potreby a záujmov dieťaťa, ktorý dokáže prezentovať detské výtvary a zapájať deti do poskytovanej štruktúry a programov. Aktívna participácia počas detstva môže stimulovať záujem o kultúru na celý život.

45. **Rastúca úloha elektronických médií:** Deti zo všetkých regiónov sveta trávajú čoraz viac času ponorené do hry, rekreačných, kultúrnych a umeleckých aktivít prostredníctvom rôznych digitálnych platforiem a médií, ako konzumenti aj ako tvorcovia, vrátane sledovania televízie, posielania a prijímania správ, sociálnych sietí, hrania, počúvania a tvorby hudby, sledovania a tvorby videa a filmov, vytvárania nových umeleckých foriem a uverejňovania fotografií a obrazov. Informačné a komunikačné technológie naberajú na význame a stávajú sa stredobodom každodennej reality detí. Dnešné deti sa s ľahkosťou pohybujú medzi off-line a on-line prostredím. Tieto platformy ponúkajú nesporné možnosti a výhody zo vzdelávacieho, spoločenského a kultúrneho hľadiska. Výbor vyzýva zmluvné strany Dohovoru, aby všetkým deťom zabezpečili rovnocenné príležitosti k využívaniu týchto výhod. Prístup k internetu a sociálnym médiám je v dnešnom globalizovanom prostredí kľúčovým prvkom k uplatňovaniu práv v zmysle článku 31.

46. Výbor je však znepokojený rastúcim objemom dôkazov, ktoré naznačujú, že tieto prostredia, ako aj množstvo času, ktoré v nich deti trávajú, môžu pre ne predstavovať značné riziko a ujmu.⁷ Napríklad:

- Prístup k internetu a sociálnym médiám vystavuje deti tzv. kyberšikanovaniu, pornografii a sexuálnemu obťažovaniu. Mnoho detí navštevuje internetové kaviarne, počítačové kluby a herne bez primeraného obmedzenia prístupu alebo účinných monitorovacích systémov.
- Existuje podozrenie na vzťah medzi zvyšujúcou sa úrovňou konzumácie násilných videohier, predovšetkým medzi chlapcami a agresívnym správaním. Takéto hry sa vyznačujú vysokou interaktivitou a pútavosťou a odmeňujú virtuálne násilné správanie. Pri opakovanej hre sa ponímanie záporných hodnôt zvyšuje a v konečnom dôsledku môže prispieť k zníženiu citlivosti na bolesť a utrpenie iných osôb a podporovať agresívne alebo poškodzujúce správanie. Dôvodom na znepokojenie je aj nárast príležitostí pre hranie on-line hier, kde môžu byť deti vystavené globálnej komunite používateľov bez primeraných filtrov alebo ochrany.

⁷ UNICEF, *Bezpečnosť detí on-line: Globálne výzvy a stratégie. Technická správa* (Florenca, Výskumné stredisko Innocenti, 2012).

- Veľké množstvo mediálneho obsahu, predovšetkým televíznych programov, nedostatočne poníma a odráža jazyk, hodnoty a kreativitu rozmanitých kultúr vyskytujúcich sa naprieč spoločnosťou. Takýto monokultúrny obsah nielenže obmedzuje možnosti všetkých detí k využívaniu prospechu z možného širokého spektra dostupných kultúrnych aktivít, ale zároveň upevňuje vnímanie nižšej hodnoty kultúr vybočujúcich z rámca hlavného kultúrneho prúdu. Televízia zároveň prispieva k úpadku a strate mnohých detských hier, piesní, riekaniak a veršov, ktoré sa tradične prenášali z generácie na generáciu na uliciach a na ihriskách.
- Predpokladá sa, že rastúca závislosť na činnostiach vykonávaných cez prostredie obrazovky súvisí s klesajúcou úrovňou telesnej aktivity detí, poruchami spánku, rastúcim výskytom obezity a inými súvisiacimi poruchami a ochoreniami.

47. **Marketing a komercializácia hry:** Výbor je znepokojený faktom, že mnoho detí a ich rodín je vystavených zvyšujúcemu sa tlaku neregulovanej komercializácie a marketingu zo strany výrobcov hračiek a hier. Rodičia sú podvedome tlačení do nákupu narastajúceho množstva produktov, ktoré môžu poškodiť vývoj ich detí alebo potláčajú kreatívnu hru. Ako príklad možno uviesť produkty, ktoré propagujú televízne programy so zavedenými postavami a príbehmi a zabraňujú tak hernej predstavivosti a objavovaniu, hračky s mikročipmi, ktoré vytvárajú z dieťaťa pasívneho diváka, súpravy s vopred stanovenými vzorcami a rozsahom činností, hračky, ktoré šíria tradičné rodové stereotypy alebo skorú sexualizáciu dievčat, hračky obsahujúce nebezpečné diely alebo chemikálie, prípadne hračky a hry, ktoré realisticky vykresľujú vojnu. Globálny marketing zároveň oslabuje účasť detí na tradičnom kultúrnom a umeleckom živote v rámci svojej komunity.

VII. Deti vyžadujúce zvláštnu pozornosť pri uplatňovaní svojich práv podľa článku 31

48. **Dievčatá:** Dievčatá často trpia obmedzovaním príležitostí na uplatňovanie svojich práv podľa článku 31, predovšetkým v období dospievania, z dôvodu kombinácie značnej záťaže pri starostlivosti o domácnosť, súrodencov a rodinu, obáv rodičov o ich bezpečnosť, nedostatku vhodných zariadení a pretrvávania kultúrnych domnienok, ktoré vytvárajú obmedzenia ohľadne očakávaní a správania sa dievčat. Rodičia, opatrovníci, médiá a výrobcovia hier a hračiek na dôvažok upevňujú rodové rozlišovanie z hľadiska toho, čo sa považuje za hru vhodnú pre chlapcov a pre dievčatá. Takýto prístup iba upevňuje tradičnú deľbu rodových stereotypov v spoločnosti. Dôkazy výskumu naznačujú, že kým chlapčenské hry pripravujú chlapcov na úspešný výkon v rôznych profesionálnych a iných prostrediach modernej spoločnosti, dievčenské hry usmerňujú dievčatá skôr do súkromnej sféry domácnosti a rodiny a do ich budúcich úloh žien a matiek. Spoločnosť často odrádza dospievajúcich chlapcov a dievčatá od zapájania sa do spoločných rekreačných aktivít. Od dievčat sa vo všeobecnosti očakáva nižšia účasť na fyzických aktivitách a organizovaných hrách ako dôsledok vonkajšieho kultúrneho alebo vlastného vyčleňovania alebo nedostatku vhodných opatrení a príležitostí. Tento úkaz je veľmi znepokojujúci v svetle dokázaných telesných, psychologických, spoločenských a intelektuálnych výhod spojených s účasťou na športových činnostiach.⁸ S ohľadom na rozšírené a hlboko zažitú bariéry obmedzujúce vykonávanie práv dievčat podľa článku 31 výbor preto nabáda zmluvné strany Dohovoru, aby prijali opatrenia na búranie zažitých rodových stereotypov, ktoré posilňujú diskriminačné vzorce a nerovnosť príležitostí.

⁸ UNESCO, Medzinárodná charta pre telesnú výchovu a šport, 1978.

49. **Deti žijúce v chudobe:** Nedostatočný prístup ku komunálnym službám, chýbajúce prostriedky na účasť, nebezpečné a zanedbané komunity, nutnosť práce a pocit bezmocnosti a marginalizácie. Všetky tieto faktory prispievajú k vylúčeniu tých najchudobnejších detí z možností uplatňovania práv uvedených v článku 31. Vonkajšie prostredie ohrozuje zdravie a bezpečnosť mnohých detí, ale zároveň im ich domov neponúka takmer žiadny priestor alebo možnosti na hranie alebo oddych. Stratou práv uvedených v článku 31 sú postihnuté predovšetkým deti bez rodičov. Deti žijúce na uliciach nemajú možnosti na hranie a sú zvyčajne aktívne vylučované z mestských parkov a ihrísk, hoci využívajú vlastnú kreativitu na vytváranie herných príležitostí v prostredí ulice. Miestne zastupiteľstvá a orgány by mali chápať význam parkov a ihrísk pri plnení práv detí žijúcich v chudobe podľa článku 31 a nadväzovať s nimi dialóg v oblasti tvorby politik, územného plánovania a vývoja. Štáty musia prijať mechanizmy na zabezpečenie možností a prístupu všetkým deťom ku kultúrnym a umeleckým aktivitám, ako aj rovnocenných príležitostí na hru a rekreáciu.

50. **Deti so zdravotným postihnutím:** Deti so zdravotným postihnutím zažívajú mnoho prekážok na ceste k uplatňovaniu práv uvedených v článku 31. Príkladom môže byť vylúčenie zo školy, neformálnych a spoločenských priestorov, kde sa utvárajú priateľstvá a dochádza k hre a rekreácii, izolácia v domácnosti, kultúrne postoje a negatívne stereotypy voči deťom so zdravotným postihnutím, fyzická neprístupnosť verejných priestorov, parkov, ihrísk, kinosál, divadiel, koncertných sál, športových zariadení, štadiónov a iných zariadení, politiky, ktoré ich vylučujú zo športových alebo kultúrnych zariadení z dôvodu zaistenia ich bezpečnosti, komunikačné bariéry a zlyhanie pri poskytovaní prekladateľských a adaptívnych technológií, ako aj nedostatok prístupných foriem dopravy. Deťom so zdravotným postihnutím môže byť tiež sťažený prístup k uplatňovaniu ich práv v prípade nedostatočnej úpravy prístupnosti rádii, televízorov, počítačov a tabletových počítačov, vrátane prostredníctvom používania tzv. asistenčných technológií. V tejto súvislosti výbor víta článok 30 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím, ktorý zdôrazňuje povinnosti zmluvných strán pri zabezpečovaní rovnakého prístupu deťom so zdravotným postihnutím k účasti na hre, rekreácii, športových a oddychových aktivitách ako ostatným deťom, a to tiež v rámci bežného školského systému. Pri odstraňovaní bariér a podpore prístupnosti a dostupnosti inkluzívnych príležitostí pre deti so zdravotným postihnutím k účasti na všetkých týchto aktivitách sa vyžaduje skutočne proaktívny prístup.⁹

51. **Deti v zariadeniach:** Mnoho detí trávi časť alebo celé svoje detstvo v rôznych zariadeniach a inštitúciách, vrátane domovov sociálnych služieb a škôl, nemocníc, nápravných zariadení pre mladistvých, domovov mládeže a stredísk pre utečencov, kde sú možnosti na hru, rekreáciu a účasť na kultúrnom a umeleckom živote obmedzené alebo úplne chýbajú. Výbor vyzýva zmluvné strany Dohovoru, aby sa usilovali v čo najväčšej možnej miere znížiť množstvo detí umiestnených v takýchto zariadeniach. Kým však spoločnosť dospeje k takémuto cieľu, zmluvné strany by si mali osvojiť opatrenia na zabezpečenie toho, aby všetky tieto zariadenia poskytovali deťom priestor aj možnosti na združovanie sa s rovesníkmi, hru a účasť v hrách, telesné cvičenie, kultúrny a umelecký život. Takéto opatrenia by sa však nemali obmedzovať iba na povinné alebo organizované aktivity. Deti pri zapájaní sa do voľnej hry a rekreácie vyžadujú aj bezpečné a stimulujúce prostredie. Všade tam, kde je to možné, by mal byť deťom umožnený prístup k týmto príležitostiam v rámci miestnych komunít. Deti prebývajúce značný čas v zariadeniach taktiež potrebujú vhodnú literatúru, periodiká a prístup k internetu, ako aj podporu pri umožňovaní využívania takýchto zdrojov. Pri vytvorení potrebných prostredí, ktoré všetkým deťom žijúcim v zariadeniach a inštitúciách zabezpečia plnenie ich práv podľa

⁹ Všeobecný komentár č. 9 (2006) o právach detí so zdravotným postihnutím.

článku 31, sa vyžaduje dostupný čas, vhodný priestor, primerané zdroje a vybavenie, vyškolený a motivovaný personál a vyhradený rozpočet.

52. **Deti pôvodného alebo menšinového obyvateľstva:** Diskriminácia na základe etnického pôvodu, náboženstva, rasy alebo kasty môže spôsobiť vylúčenie detí z možnosti uplatňovania svojich práv podľa článku 31. Nepriateľský prístup, asimilačné politiky, odmietanie, násilie a diskriminácia môžu vyústiť do vytvárania bariér, ktoré zabraňujú deťom pôvodného alebo menšinového obyvateľstva vykonávať ich vlastné kultúrne zvyklosti, rituály a oslavy a zúčastňovať sa športových činností, hrania a hier, kultúrnych aktivít a rekreácie spolu s inými deťmi. Dohovor ukladá zmluvným stranám povinnosť uznávať, chrániť a rešpektovať právo menšinových skupín na účasť na kultúrnom a rekreačnom živote spoločnosti, v ktorej žijú, ako aj na podporu a rozvoj ich vlastnej kultúry.¹⁰ Deti z komunit pôvodného obyvateľstva majú zároveň právo zažiť a preskúmať kultúru mimo hraníc svojich vlastných rodinných tradícií. Kultúrne a umelecké programy musia vychádzať z inklúzie, participácie a nediskriminácie.

53. **Deti postihnuté konfliktom, humanitárnymi a prírodnými katastrofami:** Pri konfliktoch alebo katastrofách sú práva uvedené v článku 31 často stavané na nižšiu úroveň než poskytovanie jedla, prístrešia a liekov. Aj v takýchto nepriaznivých situáciách však môžu príležitosti k hre, rekreácii a kultúrnej činnosti predstavovať významný terapeutický a rehabilitačný faktor, ktorý napomáha dieťaťu po prežitej strate, narušení a traume vyrovnať svoj duševný stav a obnoviť zmysel pre radosť. Hra, hudba, poézia alebo dráma môžu napomôcť utečeneckým deťom a deťom, ktoré zažili bolestnú stratu, násilie, zneužívanie či vykorisťovanie, prekonať citovú bolesť a opätovne získať kontrolu nad svojim životom. Podobné aktivity dokážu obnoviť zmysel pre vlastnú identitu, pomôcť im pochopiť, čo sa vlastne stalo a umožniť im znovu zažiť radosť a zábavu. Účasť na kultúrnych alebo umeleckých aktivitách ponúka deťom spolu s hrou a rekreáciou možnosť zapájať sa do zdieľaného zážitku, znovu vyformovať zmysel hodnoty samého seba, objavovať vlastnú kreativitu a dosiahnuť pocit vzťahovej súvislosti a spolunáležitosti. Prostredia určené na hru poskytujú zároveň príležitosť na monitorovanie a identifikáciu detí, ktoré trpia v dôsledku konfliktu.

VIII. Závazky zmluvných strán

54. Článok 31 ukladá zmluvným stranám Dohovoru tri povinnosti zaručiť vykonávanie uvedených práv každému dieťaťu bez diskriminácie:

(a) povinnosť **rešpektovať** vyžaduje od zmluvných strán, aby priamo či nepriamo nezasahovali do uplatňovania práv uvedených v článku 31;

(b) povinnosť **chrániť** vyžaduje od zmluvných strán, aby prijali opatrenia zabraňujúce tretím stranám zasahovať do práv v zmysle článku 31;

(c) povinnosť **vykonávať** vyžaduje od zmluvných strán, aby zaviedli príslušné legislatívne, správne, súdne, rozpočtové, propagačné a iné opatrenia ohľadne zabezpečenia plného uplatňovania práv uvedených v článku 31 prostredníctvom podniknutia krokov, ktoré im umožnia prístup ku všetkým požadovaným službám, opatreniam a príležitostiam.

55. Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach zabezpečuje progresívne vykonávanie hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv a uznáva problémy spojené s obmedzenými zdrojmi. Pakt zároveň ukladá zmluvným stranám konkrétnu a stálu povinnosť „snažiť sa zabezpečiť čo najširšie využívanie príslušných práv za daných

¹⁰ Deklarácia OSN o právach pôvodného obyvateľstva (Uznesenie OSN 61/295, príloha).

okolností,“ a to dokonca aj v prípade neprimeraných zdrojov¹¹. Žiadne regresívne opatrenia v súvislosti s právami uvedenými v článku 31 preto nie sú povolené. V prípade vedomého vykonania akýchkoľvek takýchto opatrení musí štát, ktorý je zmluvnou stranou Dohovoru, dokázať, že zväžil všetky alternatívy, vrátane príslušných vyjadrených názorov detí, a že rozhodnutie bolo opodstatnené a zohľadňuje všetka práva stanovené v Dohovore.

56. Povinnosť rešpektovať zahŕňa aj osvojenie konkrétnych opatrení zameraných na dosiahnutie rešpektovania práva každého dieťaťa, či už individuálne alebo spolu s inými deťmi, na vykonávanie jeho či jej práv v zmysle článku 31, vrátane nasledujúcich opatrení:

(a) **Podpora pre opatrovníkov:** Rodičom a opatrovníkom musí byť poskytované usmerňovanie, podpora a pomoc s ohľadom na práva uvedené v článku 31 a v súlade s odsekom 2 článku 18 Dohovoru. Takáto podpora by mohla mať podobu praktického poradenstva, napríklad ohľadne toho, ako načúvať deťom pri hre, ako vytvárať prostredia podporujúce hru, ako umožniť deťom voľne sa hrať a hrať sa s inými deťmi. Zároveň však môže upriamiť pozornosť na význam podporovania kreativity a zručnosti, nachádzanie rovnováhy medzi bezpečnosťou a objavovaním, hodnotu hry pre vývoj dieťaťa a usmerňovanú účasť na kultúrnych, umeleckých a rekreačných aktivitách.

(b) **Zvyšovanie povedomia:** Zmluvné strany Dohovoru by mali podniknúť nasledujúce kroky k odmietaniu rozšírených kultúrnych názorov a postojov, ktoré prisudzujú právam uvedeným v článku 31 nízku hodnotu:

- zvyšovanie verejného povedomia o práve a význame hry, rekreácie, odpočinku, voľného času a účasti na kultúrnych a umeleckých činnostiach pre chlapcov aj dievčatá všetkých vekových kategórií z hľadiska prispievania k radosti z detstva, podpory optimálneho rozvoja dieťaťa a vytvárania pozitívnych vzdelávacích prostredí;
- opatrenia smerujúce k odmietaniu všadeprítomných a hlboko zakorenených negatívnych postojov, predovšetkým voči dospievajúcej mládeži, ktoré vedú k obmedzeniam možností pre uplatňovanie práv podľa článku 31. Za týmto účelom by sa mali vytvárať predovšetkým príležitosti umožňujúce deťom zastupovať sa v médiách.

57. Povinnosť chrániť vyžaduje od zmluvných strán, aby prijali opatrenia zabraňujúce tretím stranám zasahovať do práv v zmysle článku 31. Zmluvné strany Dohovoru sú teda povinné zabezpečiť:

(a) **Nediskrimináciu:** Vyžaduje sa legislatíva, ktorá zaručí každému dieťaťu bez akejkoľvek diskriminácie prístup k všetkým rekreačným, kultúrnym a umeleckým prostrediam, vrátane verejných a súkromných priestorov, prírodných lokalít, parkov, ihrísk, športových zariadení, múzeí, kinosál, knižníc, divadiel, ako aj ku kultúrnym aktivitám, službám a podujatiam.

(b) **Reguláciu neštátnych účastníkov:** Vyžaduje sa zavádzanie legislatívy, zákonov a smerníc, ktoré spolu s príslušnými rozpočtovými prostriedkami a účinnými monitorovacími a presadzovacími mechanizmami zabezpečia, aby všetci členovia občianskej spoločnosti, vrátane podnikového sektora, dodržiavali ustanovenia článku 31, vrátane nasledujúcich:

- ochrana v oblasti zamestnávania, ktorá zaručí všetkým deťom primerané obmedzenia charakteru práce, pracovnej doby a pracovných dní, doby

¹¹ Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva, všeobecný komentár č. 3 (1990) o povinnostiach zmluvných strán, ods. 11.

odpočinku, možností rekreácie a odpočinku v súlade s ich rozvíjajúcimi sa schopnosťami. Výbor zároveň vyzýva zmluvné strany k ratifikácii a implementácii dohovorov Medzinárodnej organizácie práce č. 79, 90, 138 a 182;¹²

- stanovovanie noriem ohľadne bezpečnosti a prístupnosti všetkých herných a rekreačných priestorov a zariadení, hračiek a herného vybavenia;
- povinnosť začleniť opatrenia a príležitosti pre uplatňovanie práv podľa článku 31 do návrhov mestského a vidieckeho rozvoja;
- ochrana pred kultúrnymi, umeleckými alebo rekreačnými materiálmi, ktoré môžu poškodiť blaho detí, vrátane ochranných a kategorizačných systémov na regulovanie vysielania masovokomunikačných prostriedkov a filmov pri súčasnom zohľadnení ustanovení článku 13 o slobode prejavu a článku 18 o zodpovednostiach rodičov;
- zavádzanie zákonných úprav zakazujúcich výrobu detských hier a hračiek, ktoré realisticky vykresľujú vojnu.

(c) **Ochranu detí pred ujmom:** Vyžaduje sa zavádzanie a presadzovanie politík, postupov, profesionálnych etických kódexov a noriem na ochranu detí pre všetkých odborníkov, ktorí pracujú s deťmi v oblasti hry, rekreácie, športu, kultúry a umenia. Zároveň je potrebné uznať právo detí na ochranu pred možnou ujmom spôsobenou zo strany iných detí pri uplatňovaní svojich práv podľa článku 31.¹³

(d) **On-line bezpečnosť:** Vyžaduje sa osvojenie mechanizmov na podporu on-line prístupu a dostupnosti, ako aj bezpečnosti detí. Takéto mechanizmy by mali zahŕňať kroky na oprávňovanie a informovanie detí s cieľom umožniť im bezpečne sa pohybovať v on-line prostredí, stať sa sebaistými a zodpovednými občanmi digitálnych prostredí a nahlasovať akékoľvek zneužívanie alebo nevhodnú aktivitu, s ktorou sa stretnú. Taktiež je potrebné prijať kroky na oslabovanie beztretnosti nevhodne sa správajúcich dospelých osôb prostredníctvom legislatívy a medzinárodnej spolupráce, obmedzovanie prístupu k materiálom a herným sieťam so škodlivým obsahom alebo s obsahom určeným pre dospelých, zlepšovanie informovanosti rodičov, učiteľov a zákonodarcov o možnej ujme v dôsledku násilných hier a formovanie stratégií pre podporu bezpečnejších a atraktívnejších možností pre deti.

(e) **Bezpečnosť po skončení konfliktu:** Vyžaduje sa prijatie aktívnych opatrení na obnovu a ochranu práv podľa článku 31 v prostrediach postihnutých konfliktom alebo katastrofou, vrátane nasledujúcich:

- nabádanie k hre a kreatívnemu vyjadrovaniu s cieľom podporovať odolnosť a proces psychologickéj liečby;
- vytváranie alebo obnova bezpečných priestorov, vrátane škôl, kde sa môžu deti zapájať do hry a rekreácie za účelom navrátenia ich životov do bežných koľají;

¹² Dohovory Medzinárodnej organizácie práce č. 79 o nočnej práci mladých osôb mimo priemyselných povolani; č. 90 o nočnej práci mladých osôb v priemysle; č. 138 o minimálnom veku na prijatie do zamestnania; č. 182 o najhorších formách detskej práce.

¹³ Všeobecný komentár č. 13 (2011) o práve dieťaťa na ochranu pred všetkými formami násillia.

- v oblastiach, kde pretrváva ohrozenie detí pozemnými mínami, je nevyhnutné zabezpečiť úplne odmínovanie a odstránenie nevybuchutej munície zo všetkých postihnutých oblastí¹⁴.

(f) **Marketing a médiá:** Vyžaduje sa podniknutie krokov na:

- hodnotenie politik ohľadne komercializácie hračiek a hier pre deti, taktiež prostredníctvom detských televíznych programov a súvisiacej reklamy, so zvláštnym zreteľom na obsah, ktorý propaguje násilie, zobrazuje chlapcov a dievčatá sexuálnym spôsobom a posilňuje rodové stereotypy a stereotypy týkajúce sa zdravotných postihnutí;
- obmedzovanie vystavovaniu detí reklame v hlavnom vysielacom čase.

(g) **Mechanizmy na podávanie sťažností:** Vyžaduje sa uzákonenie nezávislých, účinných, bezpečných a prístupných mechanizmov, ktoré umožňujú deťom podávať sťažnosti a žiadať odškodnenie v prípade porušenia ich práv podľa článku 31¹⁵. Deti musia vedieť, na koho sa pri podávaní takýchto sťažností môžu obrátiť a akým spôsobom tak môžu urobiť. Výbor nabáda štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, aby ratifikovali Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o procedúre oznámení (OPIC), ktorý umožní jednotlivým deťom podávať sťažnosti na porušenie práv.

58. Povinnosť vykonávať vyžaduje od zmluvných strán, aby si osvojili široké spektrum opatrení pre zabezpečenie vykonávania práv v zmysle článku 31. V súlade s článkom 12 Dohovoru musia byť všetky takéto opatrenia vyvíjané v spolupráci s deťmi, ako aj s mimovládnyimi a komunitnými organizáciami, a to ako na celonárodnej, tak aj na miestnej úrovni a zahŕňať plánovanie, návrh, vývoj, implementáciu a monitorovanie. Medzi takéto organizácie patria napríklad detské kluby a spolky, komunitné umelecké a športové skupiny, organizácie zastupujúce deti a dospelých so zdravotným postihnutím, zástupcovia menšinových organizácií a herné organizácie¹⁶. Za týmto účelom je potrebné venovať pozornosť predovšetkým nasledujúcim otázkam:

(a) **Legislatíva a plánovanie:** Výbor dôrazne nabáda štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, aby zväzili zavedenie legislatívy pre zabezpečenie práv v zmysle článku 31 pre každé dieťa, a to spolu s časovým harmonogramom vykonávania. Takáto legislatíva by mala riešiť princíp dostatočnosti – všetky deti by mali mať dostatočný čas a priestor na vykonávanie týchto práv. Zvážiť by sa mal aj vývoj účelového plánu, politiky alebo rámca pre článok 31 alebo ich začlenenia do celkového národného akčného plánu pre implementáciu Dohovoru. Tento plán by mal riešiť dôsledky článku 31 pre dievčatá aj chlapcov všetkých vekových skupín, ako aj deti z marginalizovaných skupín a komunít a zároveň by mal prihliadať na fakt, že priestor a čas pre vlastnú aktivitu detí majú rovnaký význam ako poskytovanie zariadení a príležitostí pre organizované činnosti.

(b) **Zhromažďovanie údajov a výskum:** S cieľom zabezpečiť zodpovednosť voči deťom pri plnení povinností vyplývajúcich z článku 31 sa vyžaduje vývoj ukazovateľov výkonnosti pre dodržiavanie pravidiel, ako aj mechanizmov pre monitorovanie a hodnotenie implementácie. Štáty musia zhromažďovať údaje o obyvateľstve, rozčlenené podľa veku, pohlavia, etnického pôvodu a zdravotného postihnutia, s cieľom porozumieť rozsahu a charakteru zapájania sa detí do hry, rekreácie, kultúrneho a umeleckého života. Takéto informácie by sa mali stať súčasťou procesov

¹⁴ Protokol o výbušných pozostatkoch vojny (Protokol 5 Dohovoru o určitých druhoch konvenčných zbraní).

¹⁵ Všeobecný komentár č. 2 (2002) o úlohe nezávislých národných inštitúcií pre ľudské práva v podpore a ochrane práv dieťaťa.

¹⁶ Všeobecný komentár č. 12 (2009) k právu dieťaťa byť vypočutý.

plánovania a základom merania postupu implementácie. Vyžaduje sa aj výskum každodenného života detí a ich opatrovníkov a dopadov na stav bývania a komunit s cieľom porozumieť, ako využívajú miestne prostredia, s akými prekážkami sa pri uplatňovaní práv podľa článku 31 stretávajú, aké prístupy volia pri prekonávaní týchto prekážok a aké kroky sa vyžadujú pri dosahovaní dôkladnejšieho vykonávania týchto práv. Pri výskume takéhoto typu musia aktívne spolupracovať aj deti, a to vrátane detí z najviac marginalizovaných komunit.

(c) **Medzirezortná spolupráca na národnej a komunálnej úrovni:** Plánovanie hry, rekreácie, kultúrnych a umeleckých činnosti vyžaduje široký a komplexný prístup, ktoré zahŕňa medzirezortnú spoluprácu a zodpovednosť medzi štátnymi, oblastnými a miestnymi úradmi. Za príslušné rezorty sa pritom nepovažujú len tie, ktoré sa priamo zaoberajú záležitosťami detí, ako napríklad v oblasti zdravia, vzdelávania, sociálnych služieb, ochrany detí, kultúry, rekreácie a športu, ale aj rezorty zodpovedné za vodu a verejnú hygienu, bývanie, parky, dopravu, životné prostredie a plánovanie miest. Všetky spomenuté oblasti významne ovplyvňujú utváranie prostredí, ktoré umožňujú deťom plniť svoje práva v zmysle článku 31.

(d) **Rozpočty:** Rozdeľovanie rozpočtových prostriedkov na kultúrne, umelecké, športové, rekreačné a herné aktivity pre deti by malo obsiahnuť a zodpovedať ich zastúpeniu v pomere k celému obyvateľstvu a zároveň by malo byť pridelované deťom všetkých vekových kategórií. Príkladom využitia takýchto rozpočtových prostriedkov je napríklad podpora tvorby a distribúcie detských kníh, časopisov a brožúr, rôznych formálnych a neformálnych umeleckých výrazových prostriedkov pre deti, zaisťovanie prístupnosti vybavenia, budov a verejných priestorov, prípadne rozdeľovanie zdrojov pre zariadenia, ako napríklad športové kluby alebo mládežnícke strediská. Zvážiť je potrebné aj náklady na opatrenia pre zaistenie prístupu deťom z najviac marginalizovaných skupín, vrátane povinnosti poskytnúť primerané opatrenia pre zabezpečenie rovnosti prístupu deťom so zdravotným postihnutím.

(e) **Univerzálny dizajn¹⁷:** Vyžaduje sa investovanie prostriedkov do univerzálného dizajnu s ohľadom na herné, rekreačné, kultúrne, umelecké a športové zariadenia, vybavenia a služby, ktorý je v súlade so záväzkami podpory začleňovania a ochrany detí so zdravotným postihnutím pred diskrimináciou. Štáty by mali spolupracovať s neštátnymi účastníkmi pri implementácii univerzálného dizajnu v oblasti plánovania a výroby všetkých materiálov a zariadení, napríklad prístupných vchodov pre osoby na invalidnom vozíku a inkluzívneho dizajnu pre herné prostredia, napríklad prostredia škôl.

(f) **Komunálne plánovanie:** Miestne samosprávy by mali prehodnotiť poskytovanie herných a rekreačných zariadení s cieľom zaručiť rovnocenný prístup všetkým skupinám deťom, a to vrátane posudzovania dopadu na dieťa. Verejné plánovanie musí v súlade so záväzkami v zmysle článku 31 klásať dôraz na vytváranie prostredí, ktoré podporujú blaho dieťaťa. Pri dosahovaní cieľa, ktorým je vybudovanie mestských aj vidieckych prostredí vhodných pre deti, je potrebné okrem iného zvážiť nasledujúce prvky:

- dostupnosť inkluzívnych parkov, komunitných stredísk, športových zariadení a ihrísk, ktoré sú bezpečné a prístupné všetkým deťom;
- vytváranie bezpečného životného prostredia pre slobodnú hru, vrátane návrhu prednostných a vyhradených zón pre hráčov, chodcov a cyklistov;

¹⁷ Autorom výrazu „univerzálny dizajn“ je architekt Ronald Mace, ktorý ním popísal koncept návrhu všetkých produktov a budov tak, aby boli estetické a slúžili čo najväčšiemu počtu ľudí bez ohľadu na ich vek, schopnosti alebo zdravotný stav; viď tiež čl. 4, ods. 1 (f) Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím.

- opatrenia verejnej bezpečnosti na ochranu priestorov vyhradených na hru a rekreáciu pred jednotlivcami alebo skupinami, ktoré ohrozujú bezpečnosť detí;
- poskytovanie prístupu ku krajinným prvkom s vegetáciou, veľkým otvoreným priestorom a prírode prostredníctvom bezpečnej, cenovo dostupnej a prístupnej dopravy za účelom hry a rekreácie;
- cestné dopravné opatrenia, vrátane rýchlostných obmedzení, limitov úrovne znečistenia, prechodov pre chodcov pri školách, dopravnej signalizácie a opatrení na zmiernenie hustoty dopravy s cieľom zabezpečiť právo detí na bezpečnú hru v rámci ich miestnych komunít;
- poskytovanie klubov, športových zariadení, organizovaných hier a aktivít pre chlapcov aj dievčatá všetkých vekových kategórií a zo všetkých komunít;
- vyhradené a cenovo dostupné kultúrne aktivity pre deti všetkých vekových kategórií a zo všetkých komunít, vrátane divadla, tanca, hudby, umeleckých výstav, knižníc a kina. Takéto opatrenia by mali umožňovať deťom vytvárať vlastné kultúrne formy a prichádzať do kontaktu s aktivitami vytvorenými dospelými pre deti;
- hodnotenie všetkých kultúrnych politík, programov a inštitúcií s cieľom zabezpečiť ich prístupnosť a význam pre všetky deti a uistiť sa, že zohľadňujú potreby a túžby detí a zároveň podporujú ich vznikajúce kultúrne zvyklosti.

(g) **Školy:** Vzdelávacie a výchovné prostredia by mali hrať významnú úlohu pri plnení povinností v zmysle článku 31, vrátane nasledujúcich:

- **Fyzické prostredie:** Zmluvné strany dohovoru by mali usilovať o zabezpečenie primeraných priestorov vo vnútri a vonku, určených pre hru, športovú činnosť a divadlo, a to počas vyučovania aj po ňom, aktívnu podporu rovnocenných príležitostí k hre pre dievčatá aj chlapcov, zabezpečovanie primeraných hygienických zariadení pre chlapcov a dievčatá, bezpečných a pravidelne kontrolovaných ihrísk, herných krajinných prvkov a vybavenia, ihrísk s vhodným ohraničením, vybavenia a priestorov, ktoré umožňujú všetkým deťom rovnocenne sa zapájať do hry, a to vrátane detí so zdravotným postihnutím, herných priestorov, ktoré umožňujú vykonávanie všetkých foriem hier, vyhľadávanie lokalít a projektovanie herných priestorov s vhodnou ochranou a s možnosťou zapájania sa detí do návrhu a vývoja.
- **Štruktúra dňa:** Zákonné ustanovenia, vrátane domácich úloh, by mali deťom zaručiť vhodný čas počas dňa pre zabezpečenie dostatočných možností na odpočinok a hru v súlade s ich vekom a vývojovými potrebami.
- **Školské osnovy:** V súlade so záväzkami v zmysle článku 29 ohľadne cieľov vzdelávania je potrebné v rámci školských osnov vyhradiť primeraný čas a odborné znalosti, ktoré umožnia deťom učiť sa, zúčastňovať sa a vykonávať kultúrne a umelecké aktivity, vrátane hudby, divadla, literatúry, poézie a umenia, ako aj športu a hier.¹⁸
- **Vzdelávacia pedagogika:** Vzdelávacie prostredia by mali mať aktívny a participačný charakter a zároveň by mali ponúkať hravé aktivity a formy zapájania sa, predovšetkým v ranom veku.

¹⁸ Všeobecný komentár č. 1 (2001) o cieľoch výchovy a vzdelávania.

(h) **Odborná príprava a budovanie kapacít:** Všetci odborníci pracujúci s deťmi a pre deti, prípadne osoby, ktorých práca ovplyvňuje život detí (vládni zamestnanci, pedagógovia, odborný zdravotnícky personál, sociálni pracovníci, pracovníci pracujúci s deťmi v útlom veku a starajúci sa o deti, projektanti a architekti, atď.) by mali byť systematicky a nepretržite školení v oblasti ľudských práv detí, vrátane práv zakotvených v článku 31. Takáto odborná príprava by mala zahŕňať usmerňovanie ohľadne spôsobov vytvárania a trvalého udržiavania prostredí, v ktorých môžu všetky deti čo najúčinnejšie uplatňovať svoje práva v zmysle článku 31.

59. **Medzinárodná spolupráca:** Výbor vyzýva na medzinárodnú spoluprácu pri presadzovaní práv uvedených v článku 31 prostredníctvom aktívneho zapájania sa útvarov Organizácie spojených národov, vrátane UNICEF, UNESCO, UNHCR, UN Habitat, UNOSDP, UNDP, UNEP a WHO, ako aj medzinárodných, národných a miestnych mimovládnych organizácií.

IX. Uverejnenie:

60. Výbor odporúča, aby zmluvné strany dohovoru šírili tento všeobecný komentár na úrovni vládnych a administratívnych štruktúr, sprístupnili ho rodičom, iným opatrovníkom, deťom, profesijným organizáciám, komunitám a širokej občianskej verejnosti. Pri jeho šírení sa vyžaduje využívanie všetkých prostriedkov, a to vrátane tlače, internetu a vlastných detských komunikačných prostriedkov. Komentár bude potrebné preložiť do príslušných jazykov, vrátane posunkovej reči, Braillovo písma a ľahko čitateľných formátov pre deti so zdravotným postihnutím. Zároveň bude potrebné sprístupniť aj verziu upravenú tak, aby bola vhodná pre deti.

61. Výbor pre práva dieťaťa tiež nabáda zmluvné strany Dohovoru, aby mu podávali správy o prijatých opatreniach na podporu plnej implementácie článku 31 pre všetky deti.